

Heinrich, G.:

NYOMTATOTT KATALÓGUSOK ÉS AZ ANNOTÁLÁS PROBLÉMÁI

.....

A katalóguskészítés jelentősége és helyzete

.....

A kötetkatalógus - a cédulakatalógus mellett - az olvasók saját tulajdona tekintetében egyre nagyobb szerepet játszik a közművelődési könyvtárakban. És itt joggal kell kiemelnünk a nyomtatott katalógus jelentőségét: "Érvényre kell juttatni azt a felfogást, hogy a nyomtatott katalógus nem valami kellemes ráadás, hanem szükséges és kötelező munkaeszköz a közművelődési könyvtárakban, amelyek egyetlen más eszközzel sem tudnak mélységben és szélességben ilyen hatást elérni. Ha ez a megállapítás ma még utópisztikusan hangzik is, mégis teljesen helytálló és ésszerű."^{2/} A nyomtatott katalógus régóta ismert hátrányaival - gyors elévülés és az előállítás magas költségei - szemben inkább könyvtárügyünk népszerűsítése érdekében végzett helyi és azon túlmenő propaganda- és tájékoztató szerepét kellene hangsúlyozni. ....

Mi már most a helyzet 1945 óta a nyomtatott olvasói katalógusok sokirányú lehetőségei tekintetében? A jelenlegi helyzetet egy-egy Kelet-, illetve Nyugat-Németországból származó nyilatkozattal így jellemezhetjük: "A könyvtári munka egyetlen területén sem találkozunk olyan előkelő tehetlenséggel, akkora dilettantizmussal, mint az olvasói katalógus területén." .....^{2/} A második világháború utáni katalóguskészítési munka két aggasztó irányára hívta fel a figyelmet Eduard Schröder. "Az egyik irány-

1/ Angermann, Rudolf: Grundzüge einer Theorie des systematischen Sachkataloges für Volksbüchereien. /Egy közművelődési könyvtári szakkatalógus-elmélet alapvonalai/. 1950. 2.Bd. 480.l.

2/ Ruhl, Heinrich: Zu den Katalogarbeiten der allgemeinen Öffentlichen Bibliotheken /A közművelődési könyvtárak katalóguskészítési munkájához. = Der Bibliothekar, 1953. 881.l.

zat a szakmai gyakorlat és az elmélet terén való "visszaesés", a másik viszont olyasvalami, amit talán valamiféle ábrándos "ujrakezdési atmoszférának" nevezhetnénk."^{3/}

Ennek a "katalógus-dilemma"-nak az okai sok könyvtárban egyrészt a személyzet tulságosan csekély számában és a katalógus előállításához szükséges költségvetési fedezet elégtelenségében rejlenek, másrészt sok könyvtárcaznál hiányzik - a szükséges időn kívül - a kellő műveltség is. Ennek az oka viszont - a szükséges természetes rátermettségtől eltekintve - könyvtárosképzésünk hiányosságaiában keresendő. Ezt a kérdést cikkünk végén még részletesebben tárgyalni fogjuk. Ehelyütt azonban a jelenlegi helyzetnek még egy okát kívánjuk kiemelni, azt ti., hogy katalóguskészítési munkánkból még csaknem teljesen hiányzik a szükséges koordináltság. A könyvválogatás nehézségeinek leküzdésére már van egy közösségi szervezet a "Bücherei und Bildung" könyvismertetései formájában, de az állomány nyomtatott katalógusokban való feltárásán az egyes könyvtárak többnyire egymástól elszigetelten dolgoznak.

Lássunk erre néhány példát, amelyek - akárcsak a katalóguskészítési munkára felhozandó későbbi példák - egyáltalán nem kívánnak a teljes felsorolás vagy az értékelés igényével fellépni. - A jubileumi ünnepek alkalmából a különböző könyvtárak - tudomásom szerint - öt válogató címjegyzéket tettek közzé Mozart-ról és négyet Schillerről. Ezek azonban, mivel csak egy könyvtárra vonatkoznak, nem pótolják az összes közművelődési könyvtárakat képviselő és mindegyikben használható nyomtatott Mozart- vagy Schiller-katalógust. .... Kis könyvjegyzékek és röplapjegyzékek meglévő tömege bizonyos körülhatárolt területű témákról és egyes személyiségekről nem vezethet félre bennünket abban a tekintetben, hogy átfogóbb, bíráló nyomtatott katalógust - amely egyben egy-egy közművelődési könyvtár teljes állományáról is keresztmetszetet adna - csak szórványosan dolgoztak ki eddig.

Folytathatnók a felsorolást, de mindig ugyanahhoz az eredményhez jutnánk. Minden könyvtáros - ha nem pusztán a régi séma szerinti címjegyzéket akar adni - a könyvek kiválasztásával, csoportosításával, annotálásával és a katalógus tipográfiai kialakításával előlről kezdi a munkát.

^{3/} Schröder, Eduard: Die Erschliessung der Schönen Literatur auf leserkundlicher Grundlage. /A szépirodalom feltárása az olvasók igényeinek szempontjából./ Bücherei und Bildung, 1952. 8.1.

A katalóguskészítés "ezer magától értetődő követelménye" többnyire tullepi egyetlen könyvtár lehetőségeit, és ez egyik vagy másik szempontból hiányságokra vezet. Még a mintaszerűen kidolgozott katalógusból is csak egyetlen könyvtár olvasóinak van haszna. Az egyes könyvtárak kezdeményezéseit és a nyomtatott katalógusok sokféleségét csak akkor lehet a közművelődési könyvtárak összessége szempontjából örömmel üdvözölni, ha a legfontosabb katalógus-témákat közösen dolgozzák ki: "Használható bibliográfiák csak közös erőfeszítéssel jöhetnek létre; egy személy vagy egyes tudományos, illetve közművelődési könyvtárak munkája sohasem elégítheti ki teljesen a bibliográfiákra vonatkozó növekvő igényeinket."^{4/} A katalóguskészítési munka racionalizálására és megjavítására való törekvéseinknek, valamint hivatásunk egész területére szóló kötelezettségeinknek tehát azt kell eredményezniük, hogy a közművelődési könyvtárak ne csak - mint eddig - egymás mellett, hanem tervszerűen együtt működjenek.

A katalógus-bizottság és katalógus-vita feladatai

Katalógusok közös kiadásához a hiányzó alapelveket csak az egész könyvtáros testület dolgozhatja ki. Minthogy az Unesco-val kapcsolatban már működik a Német Bibliográfiai Felügyelőség /Deutsches Bibliographisches Kuratorium/ és a Német Könyvtárosegyesületen belül megalakult a Bibliográfiai Bizottság^{5/}, hasonlóképpen fontolóra kellene venni a Német Közművelődési Könyvtárosegyesület /Verein Deutscher Volksbibliothekare/ kebelében olyan bizottság alakítását, amely a közművelődési könyvtárak speciális katalógusproblémáival foglalkoznék. .... A következő kérdéseket kell - nézetem szerint - különösen sürgősen megvitatni:

1. Milyen katalógus-formák és katalógus-témák kívánatosak központi kiadványok formájában valamennyi közművelődési könyvtár számára?
2. Az egyes könyvtáraknak milyen katalógustervei és katalógus-kéziratai alkalmasak nemcsak átvételre, hanem közös jegyzékké való kidolgozásra is?

^{4/} Langfeldt, Johannes: Die bibliographische Arbeit muss intensiviert werden! /A bibliográfiai munkát intenzívebbé kell tenni!/ Kulturarbeit, 1952. 19.lap-tól.

^{5/}

3. Kik azok a referensek, akik alkalmasak volnának rá, hogy a példamutató jelentőségű katalógusokat, megjelenésük után mihamarább, a "Bücher und Bildung"-ban rendszeresen ismertessék?

4. Milyen tapasztalatai vannak eddig a könyvtáraknak a saját katalógusaik és az utánnymatban átvett katalógusok gyakorlati felhasználása és hatása szempontjából?

5. Milyen katalógus-elnevezések és katalógus-fogalmak illenek a különböző katalógus-formákhoz és katalógus-fajtákhoz?

6. Milyen általános irányelvek érvényesüljenek a katalóguskészítés módszertanában és gyakorlatában?

7. Milyenek a kiadási és pénzügyi lehetőségek?

.....

Központilag kidolgozandó könyvjegyzékek katalógus-témái és katalógus-formái

Olvasóink többsége most éppen úgy, mint azelőtt a teljes állományról készült katalógus után vágyódik, amit otthon nyugodtan átnézhet. Ennek a katalógusnak a problémáját nem szabad figyelmen kívül hagynunk, mivel az olvasónak a tájékozottsághoz való joga vitathatatlan. Konrad Hecker így írta le már a második világháború előtt az olvasónak ezt a kivánságát: "Itt arról a talán örök vágyról van szó, amely a szellemi élet egész területének az áttekintéséhez keres utat. Nem mintha a kérdező valóban minden területen átfogó, rendszeres olvasás útján akarna tájékozódni; de hogy erre meglegyen a lehetőség, az sokak számára már magában is belső kielégülést jelent; hogy kedvünknek, hajlamainknak, ismereteinknek megfelelően az egészből válogathassunk: nem lebecsülendő ajándék a szabadság érzése szempontjából".^{6/}

Hogy az olvasónak ezt a kivánságát nem teljesíthetjük a teljes állományról készült nyomtatott kötetkatalógus formájában, azt e kérdés régebbi fejtegetése során bebizonyították. .... Teljes állománykatalógus helyett - amely különben cédula- vagy kötetkatalógus formájában a könyvtárban megtekinthető - a teljes állományról készült válogató katalógusra van szükség. Ezek a továbbiakban válogató katalógusoknak nevezett jegyzékek az olvasónak a különféle érdeklődési irányu és különféle tudomá-

^{6/} Hecker, Konrad: Die Aufgabe des Katalogs /A katalógus feladata/. = Die Bücherei, 1943. 7.lap.

nyos területeken hozzáférhető könyveket mutatják be és ezáltal a teljes állományról adnak jellemző keresztmetszetet. Minthogy ilyen katalógusokat nem igen lehet az egyes könyvtárak saját erőivel előállítani, központilag kellene kidolgozni ezeket az egyúttal a valamennyi közművelődési könyvtár számára mintakatalógusul szolgáló könyvjegyzékeket. Külföldön már régóta adnak ki ilyen közös jegyzékeket. ....

E példák alapján a mintakatalógus készítésének nagyjából a következő alapelveit állapíthatjuk meg és bocsáthatjuk vitára. A könyvtárosnak a könyvek kiválogatásában és az állomány felépítésében ajánló jegyzékül szolgálnak. Lépcsőzetes felépítésűeknek kell lenniök, kis könyvtár alapállományától nagy közművelődési könyvtár alapállományáig kell terjedniök. A közművelődési könyvtár programjának megfelelően a "mindenki könyvestára" a szellemileg fogékony, de sajátos tudományos szakismeretek nélküli olvasónak szól, aki talán csak ezen a katalóguson keresztül jut el könyvkivánásainak pontos megfogalmazásáig. A mintakatalógusok a regények mellett felölelik azokat az ismeretterjesztő könyveket is, amelyeknek minden közművelődési könyvtárban meg kell lenniök. Felépítésükben nem a teljesség elvét követik; céljuk inkább a tematika egyöntetűsége. Az egyes könyveknek nem önmagukban, hanem csak az illető szakterület összefüggéseiben van jelentőségük. A mintakatalógusokat egyrészt lehetőleg maradandó értékű és alapvető fontosságú művek kiválogatásával kell megóvni a tulgyors elévüléstől, másrészt azzal, hogy az újabb irodalmat egy-két éves időközökben kiadott pótgjegyzékekben közlik. A könyvcímekhez készített annotációkon és az egyes szakcsoportok közötti keresztutalókon kívül az anyag feltárására szolgáló mutatókra is szükség van.

Míg a mintakatalógusokat az anyag kiválogatása és elrendezése révén a katalógizálásnak inkább tanácsadó és vezető funkcióját hangsúlyozzák, az egyes szakterületek alapcímjegyzékei /rész- vagy szakkatalógusai/, amelyekre éppen olyan szükség van, inkább a tájékoztatás szerepét töltik be. Hogy ezek a könyvjegyzékek milyen szakismereti követelményeket támaszthatnak a közművelődési könyvtárossal szemben, az abból is kiviláglik, hogy a lipcsei "Olvasó- és Irodalomkutató Intézet" korábbi "Deutsche Volksbibliographie" /Német népi bibliográfia/ c. sorozatának füzetei helyett 1945 után milyen csekély számban jelentek meg ilyen szakkatalógusok. Ma a szakterületeknek inkább csak egy-egy részéről és annotáció nélkül jelennek meg nyomtatott vagy még inkább sokszorosított formában címjegyzékek, pl. a pedagógia terü-

letéről a kölni "Gyermekek, ifjúság, szülők" c. katalógus. .... Egy-egy teljes szakterületnek szakkatalógusban való összefoglalására ritkán történnek kísérletek; ilyen pl. a krefeldi filozófia-katalógus. ....

Az ismeretterjesztő írásoknak és a szakirodalomnak annotált alapkatalógusokban való rendszerező összefoglalása egyike a legmegtisztelőbb könyvtárosi feladatoknak; ezt a munkát csak központi kiadványok útján lehet kielégítő módon megoldani. A "Bücherei und Bildung" szakreferenseinek és más szakembereknek a közreműködésével kell ezeket a szakkatalógusokat előállítani; az együttműködés módjára Wolfgang Lenz^{7/} már alapvető jelentőségű javaslatokat tett. Különösen sürgetőnek látszik a történelem és technika területének feldolgozása. Az "Allgemeine Systematik für Büchereien" szerint tagolt és /elsősorban a nehézségektől függően/ annotációval ellátott, továbbá éves kiegészítésekkel - illetve az elavult címeknél kiigazításokkal - rendszeresen megújított központi alapcímjegyzékek valamennyi közművelődési könyvtár számára komoly segítséget jelentenének, mégpedig mind a könyvbeszerzésben, mind pedig a könyvtárközi kölcsönzés terén.

Az egyes könyvtárak 1945 utáni nyomtatott, terjedelmes könyvjegyzékei zömmel regénykatalógusok. Ezek különösen sürgős és reprezentatív kiadványoknak számítottak. Ebben a vonatkozásban a központi katalógus számos vitás problémát vet fel tagolása és az annotációk tekintetében. E tisztázatlan kérdések, valamint a könyvtárak különböző állománya miatt jelenleg nehéz lenne a regényirodalom köréből központi katalógusokat kidolgozni. ....

A "témakatalógusok" /Einzelkataloge/ vagyis az egyes kérdésekről szóló válogató- illetve külön-címjegyzékek sűrű bozótjában a könyvtárak életműködésének tevékenysége jut kifejezésre. Különösen nagy számban jelennek meg ország-címjegyzékek, amelyeknek könyveimei a szomszéd népek földjéről, népéről, történetéről, kulturájáról és költészetéről adnak áttekintést. ....

E mellett különösen fontosnak tartjuk bizonyos aktuális politikai témáknak mindaddig nélkülözött figyelembevételét. /A Bielefeldi Városi Könyvtár az az 1957. szept. 15-i választások alkalmával "A jövő a te kezében van" címmel kiadott egy figyelemreméltó válogató könyvjegyzéket./ Másik fontos közös feladatunk lenne a modern irodalmat, művészetet, zenét stb. feltáró

^{7/} Lenz, Wolfgang: Volksbibliothekar und Hochschulbildung /Közművelődési könyvtáros és főiskolai képzés/. = Bücherei und Bildung. 1956. 10.sz. 355.lap.

könyvjegyzékek készítése; ilyenekre Hamburg, Berlin és Duisburg adott példát.

..... Módszertanilag igen tanulaágosak a Kelet-Berlini Központi Könyvtárügyi Intézet "Olvasótervei", amilyen például az "Amit az atomenergiáról tudni kell" /"Was man von der Atomenergie wissen muss"/, "A nagy német parasztháború" /"Der grosse deutsche Bauernkrieg"/ vagy "Az élet keletkezése a földön" /"Entstehung des Lebens auf der Erde"/ c. könyvjegyzékek.

..... Szükség lenne ezenkívül valamennyi tervezett katalógus rendszeres bejelentésére, lehetőleg az év, illetve a félév elején. A már fentebb követelt katalógus-bizottság azután egyeztethetné a különböző katalógusterveket és kialakíthatna bizonyos sulyponti kérdéseket. Megfelelő szakmunkaerők megnyerésével a kéziratokat központi címjegyzékekkel lehetne átalakítani. Ha ezek a kis katalógusok nagy központi címjegyzékekben és megfelelő formában jönnének ki, nem lekicsinylendő szerepük lehetne a közművelődési könyvtárak propaganda munkájában.

A háború után könyvtárak és egyesületek számos gyermek- és ifjúsági könyvjegyzéket adtak ki. E katalógusok nagy része azonban az ismeretterjesztő gyermekirodalmat nem tárja fel olyan sokoldaluan, ahogy azt ennek az irodalomnak növekvő jelentősége megkövetelné. Hogy micsoda lehetőségek nyílnak ezen a területen, az kitűnik a versben írt brémai katalógusból /"Ember, állatok, növények, ásványok"/ és a frankfurti "Földünk - a nagy kaland" c. ifjúsági könyvjegyzékből. A dortmándi közművelődési könyvtárak 1957-ben 500 ismeretterjesztő könyvcímet tartalmazó jegyzéket adtak ki ilyen cím alatt: "Fedezd fel a világot!" .....

A mai gyermekeknek és fiataloknak az ismeretterjesztő könyvek iránti érdeklődése, valamint az a körülmény, hogy az ilyen jellegű jó irodalom terén túl csekély a könyvtermelés, szükségessé teszi, hogy a könyvtáros rendszeresen felülvizsgálja a felnőttek ismeretterjesztő könyvállományát abból a szempontból, mi való belőle az ifjúságnak. Az iskolák is egyre több ismeretterjesztő könyvet követelnek, minthogy a könyvet mint munkaeszközt növekvő mértékben használják fel az oktatásban. Hogy az egyes könyvtárosok és tanítók számára megkönnyítsék az állomány átvizsgálásának és feltárásának hatalmas munkáját, szükség volna az ismeretterjesztő gyermekirodalom központi címjegyzékére. Ezt az arra alkalmas könyvtárosoknak és tanítóknak helyhez nem kötöttség alapján kellene összeállítaniok. A min

den egyes iskolaévben újra visszatérő iskolai témákhoz ennek a katalógusnak olyan könyvek címét kellene közölnie, amelyek az illető témákkal foglalkoznak vagy továbbviszik őket. Eleinte a földrajz, történelem és természetrajz köréből való élményszerű és tárgyilagos gyermekkönyvek jegyzékbe foglalására lehetne a munkát korlátozni, illetve gyermekkönyvek egyes fejezeteit is fel lehetne használni az anyag vagy a feldolgozás szempontjából. .... Könyvtárosok és tanítók törekvéseinek koordinálásával egy központi címjegyzék jó alapot is teremtene a közművelődési gyermekkönyvtári és iskolai könyvtári állomány elhatárolásának nehéz feladata számára.

Gyermek- és ifjúsági könyvjegyzékek kiadása különleges nehézségeket hoz magával, ilyenek: a tagolási lehetőségek - életkor, iskolai évfjártat, a tárgy vagy az ismeretterjesztő csoport, művelődési egységek szerint - rendkívül sokfélék lehetnek s fennforog a gyors elévülés veszélye. Szükség lenne többek között általános osztályozó rendszerre gyermek- és ifjúsági könyvek tekintetében, valamint új katalógustípusok kifejlesztésére. Érdekes példát ad erre a Kelet-Berlini Központi Könyvtárügyi Intézet "Illustrierte Kinderbuch-Bibliographie" /Illusztrált gyermekkönyv-bibliográfiájának/⁸ módszere és technikája. Ez a központilag előállított könyvjegyzék különálló lapokon hozza az egyes könyvek címét, ismertetését és képes ábrázolását. Ez a forma lehetővé teszi a könyvcímeknek valamelyik fenti szempont alapján való tetszés szerinti rendezését és az újonnan megjelent könyvek címének folyamatos besorolását. Ez az újszerű katalógus-forma viszont kevésbé alkalmas arra, hogy a gyermekek saját tulajdona legyen.

A katalóguskészítéssel kapcsolatban itt felvetett gondolatok előadása közben - saját gyakorlati tapasztalataim alapján - teljesen tudatában vagyok annak, milyen súlyos nehézségek várnak még elhárításra. A javasolt központi katalógusoknak nem kell a katalóguskészítés szabványosításához és sematizálódásához sem vezetniük, hanem azt kell eredményezniük, hogy az egyes katalóguskészítő könyvtárosokat, illetve könyvtára-

⁸/ Ismertetése: Bücherei und Bildung, 1958. 3.sz. 138.lap-tól. - Römpler, Ursula: Über die Arbeit mit der illustrierten Kinderbuchbibliographie. /Az illusztrált gyermekkönyv-bibliográfiával való munkáról./ = Der Bibliothekar, 1955. 291.lap-tól.

kat tehermentesítsék. A helyett tehát, hogy a hiányzó katalógusok miatt siránkozunk, inkább a gyakorlati alapelveket próbáljuk tisztázni közös megbeszélés alapján.

Az annotáció fogalma és jelentősége

A fent tárgyalt katalógusproblémákkal kapcsolatban az ismertetésekkel ellátott olvasói könyvjegyzékek kérdésére csak éppen utalhattunk. Ha megpróbáljuk áttekinteni azokat az elnevezéseket, amelyekkel a könyvcímekről készült rövid magyarázó jegyzetet jelölik, itt is a félreérthető szakkifejezéseknek egész tömegével találkozunk. .... Mi az "annotáció" fogalmát fogjuk használni; ezen könyvcímhez írt olyan rövid magyarázó jegyzetet értünk, amely tájékoztató s egyben kritikai-értékelő jellegű is lehet. Ezzel a Németországban eddig kevéssé használatos kifejezéssel nem akarjuk a már megnevezett fogalmakat még egy újabbal tetézni, hanem a "címkiegészítés"-en általában értett fogalommal valamivel átfogóbb tartalmat szeretnénk jelölni.

.....

..... Regénycímek annotálása ma már általában magától értetődő dolognak látszik; az ismeretterjesztő és szakkönyvek megbízható annotálása ezzel szemben inkább kivétel, mint szabály. A könyvtermelés specializálódása és a kiadói címek egyre homályosabbá válása következtében azonban az ismeretterjesztő könyvek annotálása különösen sürgős feladat. Az annotáció felhasználása az állomány feltárásában és az olvasó tájékoztatásában - nem beszélve az annotációnak a katalógusokban való alkalmazásáról - a közművelődési könyvtárak egyre növekvő tájékoztató és felvilágosító feladatait szolgálja.

..... Ezekben röviden és tárgyilagosan annotációba kell foglalni mindazoknak a könyveknek a tartalmát, eszméjét és nehézségi fokát, amelyeknek címe nem egészen egyértelmű vagy tulságosan általános. Az annotálásra nincsenek ugyan szabályok, mivel a mindenkori könyvtémától függenek, lehetséges azonban, sőt szükséges is általános irányvonalak közös kidolgozása, amelyet például a "Library of Congress" adott ki 1953-ban a megfelelő katalógusok céljaira. ....

Egyes közművelődési könyvtárakban már készülnek annotációk a fentebb megfogalmazott követelményeknek megfelelő formában. Általában véve azonban nem ez a helyzet, amint azt a Bücherei und Bildung kiadó által

1955 óta kiadott "Cimkiegészítés-szolgálat" /"Untertiteldienst"/ áttekintése alapján meg is állapíthatjuk. Az ott közölt munkaanyag annotációk-ká való közös átdolgozása, közösen megállapított irányelvek szerint, nagyon kívánatos lenne; ezzel egyuttal katalóguskészítési munkánk fentebb javasolt koordinálásához is hozzájárulnánk. Sok párhuzamos munka is el lenne ezzel kerülhető; gondoljuk meg például, hogy ma a különböző közművelődési könyvtárakban egyidejűleg hány könyvtáros próbál ugyanahhoz a címhez annotációt készíteni. Központilag kiadott annotált cédulákat - amint a külföld példája bizonyítja ^{9/} sokféleképpen fel lehet használni: a cédula-alaku szakkatalógus felépítésében éppen úgy, mint a könyvtáros állománygyarapítási munkájában, könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatosan és a tájékoztató szolgálatban, új beszerzések plakátokon és sajtó útján való ajánlásában, könyvkiállítások felirataiban és az értékelő olvasói katalógus elengedhetetlen feltételeként. A közművelődési könyvtárakban meg kell találni az utját annak, hogyan lehetne az annotálás segítségével a könyvállomány kiértékelését megjavítani és magasabb színvonalra emelni.

A közművelődési könyvtárosképzés szempontjából levonható gyakorlati következtetések

Ha a közművelődési könyvtárnak, Carl Jansen^{10/} megfogalmazása értelmében, nemcsak a "könyvszekrény", hanem a "mindenki számára szóló nagy tájékoztató intézmény" szerepét is be kell töltenie, akkor a jövőbeli fejlődés során ezzel a fiatal könyvtárosnemzedék képzése szempontjából is jobban kell eszentul számolni, mint eddig. Az "aktív tájékoztatás" megjavítása azonban a maga egész kiterjedésében csak akkor lesz lehetséges, ha a könyvtárosképző iskolák hallgatóikat mindenekelőtt nagy közművelődési könyvtáraink átfogó tájékoztató feladataira készítik elő. Ehhez adunk néhány ösztönző gondolatot a bibliográfia, a katalóguskészítés és a tudománytörténet szakterületeire való kiképzés szempontjából.

^{9/} A Szovjetunióra vonatkozólag vö.: Csudova, G. F.: Über die Verwendung von Annotationskarten. /Az annotált katalóguscédulák felhasználásáról. Zu neuen Problemen der Bibliographie c. kiadványban. 1955. 209.lap-tól.

^{10/} Jansen, Carl: Mehr Büchereien, mehr Bücher, mehr Bibliothekare. /Több közművelődési könyvtárat, több könyvet, több könyvtárost! /Bücherei und Bildung, 1957. 8/9.sz. 346.lap.

Az Észak-Rajna-Vesztfáliai csoportnak a könyvtárosképzés kérdésére vonatkozó javaslata^{11/} többek közt megállapítja, hogy az eddigi bibliográfiai képzés túlságosan csak a tudományos szakterület igényeit szolgálta. A közművelődési könyvtárosnak azonban kevés haszna van belőle, ha betéve fel tud sorolni egy esomó bibliográfiát. E helyett kívánatos lenne, ha a bibliográfiai képzést nemcsak a bibliográfiáról tartott óráknak tartanánk fenn, hanem ha ez valamennyi tantárgyat áthatná, így mindenekeelőtt az ismeretterjesztő irodalomra vonatkozó könyvtudományt és a tudománytant. A katalógusoknak ugyanannyi órát kellene biztosítani, mint a bibliográfiáknak. ....

Hogy a katalógustant külön szakként tanítsák-e - mint Hamburgban és Berlinben - vagy pedig - mint Kölnben - a könyvtári ügyvitel keretében, ez nem döntő kérdés. Mindenesetre biztosítani kell számára a megfelelő óraszámot, hogy ne csak a különböző katalógusformákat beszéljék meg elvontan, hanem gyakorlati példákön is megvitassák a mellette és ellene szóló érveket. Ha a katalógustanban a nyomtatott olvasói katalógust a cédulakatalógussal szemben igen röviden elintézik, az többek között bizonyára azon mulik, hogy a könyvtárosiskolák nem rendelkeznek elegendő szemléltető anyaggal. Ezért újra meg újra fel kellene kérni a közművelődési könyvtárakat, hogy könyvjegyzékeiket lehetőleg minél nagyobb példányszámban bocsássák a könyvtárosiskolák rendelkezésére oktató célú katalógusgyűjtemények számára. Leendő könyvtárosaink képzésében legtöbbször hiányzik az olvasói katalógus készítésének gyakorlati szemléltetése. Ezzel a feladattal különösen a gyakorló évüket töltő könyvtárosok kiképzését végző könyvtáraknak kellene törődniök. Itt nem elegendő, ha a gyakorlókkal valamilyen tetszés szerinti témához minél több címet összegyűjtetünk. Sokkal inkább az egyes munkafolyamatokhoz kell vezérfonalat megadni; ezek a munkafolyamatok^{12/}: a katalógus formájának meghatározása, a könyvcimek kiválasztása, a kézirat elkészítése cédulaalakban, a címanyag tagolása és a címek besorolása, annotálása, a kézirat sajtó alá rendezése, az előszó és a mutatók szerkesztése, a katalógus teljes leírása, korrektura, terjesztés /eladás vagy szétküldés/ és még sok más kérdés.

11/ Ausbildungsfragen. /A könyvtárosképzés kérdései./ Bücherei und Bildung, 1956. 1.sz. 36.lap-tól.

12/ Vö. Ruhl, Heinrich: Arbeitsgänge bei der Herstellung eines Leserkataloges. /Az olvasói katalógus készítésének munkamenete./ Der Bibliothekar. 1954. 687.lap-tól.

A könyvről szóló ismeretek tárgyalásakor a könyvtárosiskolákban a mai írásfajtákba és tipográfiai jelölésmódokba való bevezetést az írás- és nyomdászattörténet javára gyakran elhanyagolják. Ez többek közt arra vezet, hogy a kezdő könyvtárosnak sejtelme sincs a nyomtatott katalógus jellegzetes külső formájáról. Más szükséges előfeltételek, mint például az anyaggyűjtés módszertana vagy a nyomdai korrektúra-jelek ismerete, szintén a szellemi munka általános technikájához tartoznak. Minthogy ezeknek az ismerete az érettségizőknél manapság ritkaság, ennek a más okokból is fontos területnek a megismertetése kívánatos lenne a könyvtárosképző iskolák első szemeszterében.

A házi diploma-dolgozatok témái közt ismételten kitűzték már feladatul egy-egy annotált válogató katalógus elkészítését. Gyakran kiderült ilyenkor, hogy a gyakorló könyvtárosjelöltek ugyan adott esetben a könyvjegyzék kiválasztott témáját tökéletesen ismerték, de olvasói katalógusban való módszeres bemutatását, az annotálás feladatát, valamint a munkáról való megkívánt beszámolót illetően teljes tehetetlenséget árultak el. Ha ezen a téren a gyakorlók átfogóbb kiképzésével megteremtőnk a szükséges előfeltételeket, csak örömmel üdvözölhetnők, ha a sok irodalmi vizsgatémával szemben inkább a katalóguskutatásra lennének tekintettel. Vizsgai dolgozatok már megjelent nyomtatott katalógusok kritikai elemzésével és összehasonlításával, valamint jól sikerült válogató könyvjegyzékek kiadása /- ilyenek például a kölni könyvtárosképző iskola "Bibliográfiai füzetek" /"Bibliographische Hefte"/ c. kiadványa/, a közművelődési könyvtárak számára fontos anyagot szolgáltatathatnának.

Mindezekből a felsorolt okokból a katalógusok kérdésének mind a könyvtáros-iskolák tanítási anyagának keretei közt, mind a gyakorlati kiképzést végző könyvtárakban nagyobb fontosságot kellene tulajdonítani. Ezzel nem a gyakorló könyvtárosjelölteknek ezen a területen való tökéletessé tétele mellett emelünk szót; ezt ui. csak a könyvtárosi hivatás gyakorlása közben szerezhetik meg. A katalóguskészítés módszertanát és technikáját azonban a hallgatónak legalább oly mértékben kellene ismerniök, hogy később, könyvtárosi pályájuk folyamán ne kelljen minden egyes új olvasói katalógus készítése során - terv és hozzáértés híján - kísérletezéssel kezdeniük. Erre az alapvetésre annyival inkább súlyt kell helyeznünk, mert most még nem tudunk olyan rendszeres tankönyvre

utalni, amely szükség esetén a katalógusra vonatkozó kérdésekről felvilágosítást adna.

A kartársaknak és a hallgatóknak azt a már korábban kifejezett kívánságát, hogy a tudománytant és az ismeretterjesztő irodalomra vonatkozó könyvismereteket az eddiginél nagyobb figyelemben részesítsék, a katalóguskészítés és az annotálás szempontjából nézve csak még jobban alá kell huznunk. A tudományok felosztására és terminológiájára vonatkozó alapismeretek hiánya a katalógusok tagolásakor csak még jobban szembetűnik. Így például egy könyvjegyzéken belül nem közömbös dolog pl. az, hogy milyen a természettudományok sorrendje az életteltől az élőig és az alkalmazott természettudományokig, a fizika, kémia, biológia és orvostudomány egymás mellé sorolásában. Éppen így az ismeretterjesztő irodalom értékeléséhez és annotálásához szükséges zsinórmértéket is csak a tudományok fejlődésének és mai állásának az ismeretéből lehet megszerezni. Tankönyvek és kézikönyvek, repertóriumok, áttekintések, kivonatok, bevezetések, vezérfonalak, összefoglaló vagy monografikus leírások és egyéb előadási formák példáin kell a hallgatóknak alaposan megismerni az ismeretterjesztő irodalom könyvismeretét, hogy ezeket a fogalmakat azután az annotációkban helyesen tudják alkalmazni. A könyvtárosképző könyvtárakban az annotáció-készítési gyakorlatok segítségére volnának a könyvtárosjelölteknek abban, hogy az ismeretterjesztő könyvek átfutásakor az előszót, tartalomjegyzéket, mutatókat és a felhasznált irodalomra való utalásokat is ki tudják értékelni. Minthogy gyakran a tudományos olvasás művészetébe sem vezették még be őket, ajánljuk ehhez a témához Johannes Langfeldt alapvető fejtegetéseit.^{13/}

Az ismeretterjesztő irodalom fölötti áttekintés közvetítésekor ne feledkezzünk meg saját hivatásunk szakirodalmának megismertetéséről sem. Ez ui. éppen a katalóguskészítési munkában tud visszatartani bennünket az elavult elméletbe és gyakorlatba való már említett visszasüllyedéstől. ....

A cikkemben előadott valamennyi gondolat, amelyeknek részletkérdéseit helyszüke miatt gyakorlati példákon nem tudom megvilágítani, nem

13/

Langfeldt, Johannes: Vom wissenschaftlichen Lesen. /A tudományos olvasásról./ Volksbildung als Aufgabe. 1953. 130.laptól.

akar valami tulz6 "furor bibliographicus"-t elszabadítani. Lehet, hogy némelyik gondolatom utópisztikusan hangzik, mások meg nem találják egyformán minden könyvtárra: a fontos csak az, hogy könyvtáros-társadalmunkban egy, az ügyet előbbrevivő tapasztalatoserét indítsanak el. Minthogy egyetlen könyvtár szemszögéből nézve csak hiányosan lehet a helyzetet áttekinteni, minden helyesbitésért és építő bírálatért igen hálás lennék.

Eredeti cím: Probleme der Katalogarbeit und der Annotierung.
Megjelent: Bücherei und Bildung, 1958. 5.sz. 234-248.lap.
OSzK.ford.sz.: 1955.

A TÁJÉKOZTATÁS KÉRDÉSEINEK TANULMÁNYOZÁSÁRA ALAKULT NEMZETKÖZI TÁRSASÁG

Tizenöt különböző nemzet mintegy ötven küldötte gyűlt össze az Unesco székházában, hogy két napon keresztül az Association Internationale des Recherches sur l'Information /A Tájékoztatás Kérdéseinek Tanulmányozására Alakult Nemzetközi Társaság/ megalakításáról tanácskozzék.

..... Célja, hogy az egész világon elősegítse azokat a tudományos kutatásokat, amelyek a különböző tájékoztatási eszközök /sajtó, rádió, televízió, film/ problémáival foglalkoznak.

A szervezet tagjainak jegyzékében 200 intézmény és a tájékoztatási eszközökre vonatkozó kutatásokban szakértő ember neve szerepel 30 különböző országból.

Az alakuló közgyűlés ..... jóváhagyta az alapszabályokat és az új társaság programját. A tervek szerint különös figyelemmel fogják tanulmányozni a gyermekek tájékoztatásának kérdéseit, a hivatali titok megőrzésének problémáját a sajtóban, - vagyis az újságíróknak azt a jogát, hogy hírforrásaikat ne fedjék fel. Ezenkívül a Társaság tervbe vette a kutatóintézetek jegyzékének összeállítását, a folyamatban lévő kutatási tervekre és a rendelkezésre álló bibliográfiákra vonatkozó adatok gyűjtését, továbbá terminológiai kérdések tanulmányozását.

Eredeti cím: Association Internationale des Recherches sur l'Information.
Megjelent: Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques.
 1958. 5-6.sz. 138.lap.